

FELSEFE AKADEMİSİ

CİLT: 05 / SAYI: 01

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

HAZIRLAYAN: İLKER ÜNSAL

Temel Kavramlar ve Tanımlar

AHLAK

İnsanların toplumsal yaşamdaki davranışlarını iyiye yönlendirmek amacıyla oluşturulmuş, ortak kabul gören yazısız kurallar ve değerler bütünüdür. Pratik yaşamla ilgilidir.

ETİK (AHLAK FELSEFESİ)

Ahlakın ne olduğunu, ahlaki davranışların temelini, ölçütlerini ve evrenselliğini felsefi bir yaklaşımla inceleyen felsefe disiplini. Teorik olanla ilgilenir.

İYİ

İnsanın eylemde bulunurken yöneldiği, ahlakça değerli bulunan, yapılması istenen ve doğru kabul edilen davranışlardır.

KÖTÜ

Ahlakça değersiz kabul edilen, yapılmaması gereken, vicdanen rahatsızlık veren ve iyinin zıddı olan eylemlerdir.

ERDEM

İnsanın ahlaki bakımdan sürekli iyiye yönelme iradesi, doğru olanı yapma ve dürüst davranma alışkanlığıdır. Zor durumlarda bile doğruyu seçebilmektir.

VICDAN

Kişinin kendi davranışlarını ve niyetlerini iyi-kötü açısından yargılamasını sağlayan içsel denetim mekanizmasıdır; insanın iç mahkemesidir.

ÖZGÜRLÜK

İnsanın hiçbir dış baskı veya zorlama altında kalmadan, kendi iradesi ve kararıyla eylemde bulunabilme gücüdür.

SORUMLULUK

Kişinin özgür iradesiyle yaptığı seçimlerin ve eylemlerinin tüm sonuçlarını üstlenmesidir. Özgürlüğün zorunlu getirisi.

ADALET

Hak edilenin eksiksiz verilmesi, eylemlerde hak ve hukuka uygun davranılması, herkese payına düşenin sağlanmasıdır.

İrade ve Özgürlük Problemi

DETERMINİZM (BELİRLENİMCİLİK)

Evrendeki her olayın bir neden-sonuç zincirine bağlı olduğunu savunur. İnsan eylemleri önceki durumların zorunlu bir sonucudur; bu yüzden insan özgür değildir ve eylemlerinden sorumlu tutulamaz.

FATALİZM (KADERCİLİK)

Evrendeki tüm olayların ve insan hayatının yaratıcı/üstün bir güç tarafından önceden belirlendiğini savunur. İnsan bu akışı değiştiremeyeceği için özgür değildir.

İNDETERMINİZM (ÖZGÜRLÜKÇÜLÜK)

Evrende her şeyin katı bir neden-sonuç ilişkisiyle açıklanamayacağını savunur. İnsan eylemleri tamamen belirlenmemiştir, özgür irade mümkündür ve bu yüzden insan eylemlerinden sorumludur.

OTODETERMINİZM (AHLAKI ÖZERKLİK)

İnsanın özgürlüğünü kendi bilinçli seçimleri, farkındalığı ve içsel gelişimiyle kazandığını savunur. İnsan bilgi edinerek kendi eylemlerini belirleyebilir; yani kendi özgürlüğünü kendi yaratır.

Evrensel Ahlak Yasası Tartışmaları

EVRENSEL AHLAK YASASI PROBLEMİ

Tüm toplumlar, kültürler ve zamanlar için geçerli olabilecek, istisnasız herkesin uyması gereken ortak ahlaki kuralların var olup olmadığı tartışmasıdır.

Evrensel Yasayı Kabul Eden Görüşler

Sokrates'in Ahlak Anlayışı

Ahlakın temelinde bilgi yatar; "bilgi erdemdir". İnsan bilerek kötülük yapmaz, kötülüğün tek nedeni bilgisizliktir. İnsanın yaşamındaki temel amaç mutluluktur.

Platon ve Aristoteles'te "İyi"

Sokrates'in izinden giderek "iyi" kavramını insana mutluluk veren şey olarak tanımlarlar. Bu mutluluk da genellikle bilgiyle doğrudan ilişkilidir.

Farabi'nin Ahlak Anlayışı

İnsanın hayattaki temel amacı mutluluktur. Bu mutluluğa, faal akılla temasa geçerek hakikatin bilgisine ulaşan peygamberlerin insanlara aktardığı bilgilere uygun yaşayarak ulaşılır.

John Stuart Mill (Toplumsal Fayda)

İnsanı mutlu kılan şey, eylemlerinin kendi arzularına değil, toplumsal faydaya dayanmasıdır. Bir eylem ne kadar çok insana fayda sağlarsa, ahlaken o kadar iyidir.

Immanuel Kant (Ödev Etiği)

Ahlaki iyi, insan aklının her durumda doğru kabul ettiği "koşulsuz yasalar" ile belirlenir. Eylemin sonucuna değil, niyetine bakılır. Çıkar beklemeden, sadece içsel bir vicdan ve "ödev duygusuyla" yapılan eylemler iyidir.

Evrensel Yasayı Reddeden Görüşler

Epiküros (Hazcılık)

Yaşamın yegane amacı "acı yokluğu" anlamındaki hazdır. Bedensel ve ruhsal hazlar kişiden kişiye farklılık gösterdiği için herkes için geçerli ortak bir yasa olamaz.

Jeremy Bentham (Bireysel Fayda)

Ahlaki eylemlerin amacı duyulan hazdır. Eylem sonucunda insana fayda sağlıyorsa iyidir, acı veriyorsa kötüdür. Herkese göre faydalı olan şey farklı olacağından evrensel iyiden söz edilemez.

Thomas Hobbes (Bencillik)

İyiye belirleyen insanın doğasıdır. Ahlaki değerler nesnel kurallar değil, duygu ve isteklerin kişisel ifadeleridir ve insanın kişisel arzularına göre şekillenir.

Max Stirner (Egoizm)

İnsanın yaşamının temel amacı kendi seçimlerine göre özgürce hareket etmek ve kendi "ben"ini (ego) gerçekleştirmektir. Her insan yalnızca kendine karşı sorumludur; bu yüzden evrensel yasa bireyin doğasına aykırıdır.